

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті досліджено питання підготовка поліцейського в аспекті формування особистості крізь призму прав людини. Звертається увага, що для успішного подальшого впровадження загальновизнаних стандартів прав людини, розбудови правової, демократичної держави, необхідно переглядати питання підготовки поліцейського в аспекті прав та свобод людини.

Метою дослідження є розкриття особливостей підготовки поліцейського у галузі прав людини в аспекті формування його особистості. Завданням є визначення характеристик особистості поліцейського, як захисника прав людини.

Дослідження статті базується на системному підході щодо розгляду зарубіжного досвіду у сфері викладання міжнародних стандартів прав та свобод людини з метою визначення основних вимог до особистості поліцейського. Філософський діалектико-матеріалістичний підхід дозволив розглянути вимоги до особистості поліцейського, що сформувалися в умовах об'єктивної соціальної реальності, що постійно еволюціонує. Структурно-логічний метод застосовано для визначення основних напрямів удосконалення та оптимізації юридико-психологічних засад формування особистості поліцейського в умовах демократизації.

На підставі зарубіжного та міжнародного досвіду (ООН, Ради Європи та ОБСЄ, а також досвід держав-членів ЄС) виокремлено основні теми з галузі прав людини в межах яких необхідно сформувати основні вміння та ставлення поліцейський задля забезпечення прав людини у їхній практичній діяльності. Узагальнено основні характеристики особистості поліцейського в аспекті прав людини.

Зроблено висновок про те, що важливо сформувати у поліцейського здатність діяти за власним задумом, розумінням, що повинно ґрунтуватися на інтерпретації та осмисленні попереднього особистого та соціокультурного досвіду у сфері забезпечення прав та свобод людини. Необхідно пропрацювати в межах навчання, як негативний, так і позитивний досвід нашої держави, у тому числі у сфері недопущення катувань.

При підготовці правоохоронця слід враховувати не тільки знання та вміння, а й ставлення до прав людини (рефлексія). Таким чином забезпечується підготовка поліцейського, як особистості, яка поважає та захищає права та свободи людини.

Оскільки охорона та захист прав та свобод людини виступають в якості основних обов'язків поліцейського, то характеристики особистості поліцейського в аспекті прав людини виступають в якості ключових. Ці характеристики проявляються у його ставленні до прав людини, ставленні до людей при виконанні своїх повноважень.

Ключові слова: *особистість поліцейського, професійна ідентичність, демократичні основи поліцейської діяльності, верховенство права, толерантність.*

Постановка проблеми. У 2019 р. Україна на конституційному рівні проголосила європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, визначила перспективні напрямки розвитку держави та суспільства, що вимагають подальшої демократизації, впровадження міжнародних стандартів прав людини.

Належна підготовка поліцейського – це перший і найважливіший крок до формування більш ефективної та професійної поліцейської діяльності в майбутньому. Навчання, що базується на правах людини допомагає учасникам формувати активну позицію щодо поваги та захисту основних права та свобод. Такий підхід у навчанні гарантує, що застосування сили здійснюватиметься відповідно до принципів законності, необхідності та пропорційності – принципів, які є основоположними для розвитку справедливого та демократичного суспільства (Fundamental rights-based police training, 2019:3).

Декларація Організації Об'єднаних Націй (далі - ООН) про освіту та підготовку в галузі прав людини (A/RES/66/137) у ст. 11 проголосила, що ООН та міжнародні і регіональні організації повинні забезпечити освіту та підготовку в галузі прав людини для свого цивільного персоналу, військових і поліцейських.

Поліцейські, на яких покладено обов'язок забезпечити дотримання законів, повинні бути відкритими до нових підходів. Поліція також залучає громаду, і роль поліції в демократичних суспільствах зростає. Тісна співпраця та налагодження сталих відносин з громадянами різного походження та етнічних груп вимагає соціально освіченого та культурно обізнаного офіцера. Поліцейські з хорошою освітою належною підготовкою є професіоналами, які готові вирішувати проблеми, творчо мислити й проявляти відкритість (Dekanoidze, Khelashvili, 2018:7). Протягом останніх десятиліть поліцію все

частіше сприймають як постачальника послуг, ніж як силовий інститут. Цей погляд вбудований у ширшу концепцію демократичної держави, яка ґрунтується на верховенстві права та правозахисній перспективі.

В. Коваленко зазначає, що в Україні актуалізується питання не лише проголошення, а й можливості здійснення та захисту прав людини й громадянина. Життя людини потребує реального втілення задекларованих прав і свобод, тобто розроблення правового механізму їх забезпечення, який має стати гарантією дієвості передбачених Конституцією України прав, свобод та обов'язків (Коваленко, 2020:82). Для успішного подальшого впровадження загальновизнаних стандартів прав людини, розбудови правової, демократичної держави, необхідно переглядати питання підготовки поліцейського в аспекті прав та свобод людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальний огляд прав людини за 2017 рік за загальною редакцією Є. Крапивіна висвітлює основні проблеми щодо забезпечення окремих категорій прав з акцентом на необхідності позбавлення радянського минулого в сфері організації та діяльності поліції (Крапивін та ін., 2018). Питання формування комунікативної толерантності в поліцейських Національної поліції України за допомогою інтерактивних засобів навчання одержали висвітлення у науковому дослідженні О. Рівчаченко, у якому визначено основні психологічні складові толерантності особистості поліцейського (Рівчаченко, 2019:111). Однак такий підхід не зв'язує ці прояви толерантності з формування особистості поліцейського в результаті вивчення прав та свобод людини, хоча в цілому визначає характеристики, що є необхідними для поліцейського.

У дослідження з питань тактико-спеціальної підготовки правоохоронців у контексті нової концепції діяльності Національної поліції України, розкриваються вимоги до діяльності поліцейського, а також деякі вимоги до особистості поліцейського, наприклад, такі як уміння спілкуватися з громадянами, ухвалювати законні та правильні рішення тощо. Водночас, праці з тактико-спеціальної підготовки за умовчанням презюмують глибоке розуміння та знання у галузі прав людини (Давигора, 2020; Албул та ін., 2018; Комісаров та ін., 2017). В. Бондаренко, Н. Худякова, Ю. Давигора спільно дослідили практичні аспекти формування професійної компетентності працівників патрульної поліції (Бондаренко, Худякова, Давигора, 2020). Однак, ці праці зосереджені переважно на тактично-спеціальному аспекті підготовки, який лише частково охоплює питання щодо прав та свобод людини, не акцентують увагу на питання підготовки у галузі прав людини та міжнародних стандартах поведінки правоохоронця і вимогах до особи правоохоронця, його ставленні до прав та свобод людини.

Наприклад, відповідно до певних навчальних посібників, при взаємодії з громадянами поліцейський повинен завжди пам'ятати, що в спілкуванні є неприпустимими зухвалий тон, грубість, зарозумілість, неввічливе формулювання зауважень, є неприпустимими погрози, та образливі для людської гідності висловлювання та ін. (Комісаров та ін., 2017:52-53). Водночас, утримання від заборонених дій за відсутності належної підготовки у галузі прав людини, без розуміння та усвідомлення значення принципів прав та свобод людини може легко призвести до порушень з боку поліцейського. Тоді як навчання, що ґрунтується на засадах прав та свобод людини та громадянина дозволяє сформувати сталі якості особистості працівника поліції у відповідній сфері. При цьому, не можна знецінювати значення досліджень з тактико-спеціальної підготовки, оскільки вони виступають логічним продовженням у сфері підготовки правоохоронця, узагальнюючи та підсумовуючи попередні результати навчання з чітким орієнтиром на практичну діяльність.

В. В. Сокурєнко висвітлює основні стратегічні проблеми підготовки поліцейських та зосереджує увагу на питаннях профорієнтаційної роботи, системи підготовки кадрів для Національної поліції України, системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та службової підготовки працівників поліції та окреслює головні стратегічні завдання у цих напрямках (Сокурєнко, 2020).

Дослідження статті базується на системному підході щодо розгляду зарубіжного досвіду у сфері викладання міжнародних стандартів прав та свобод людини з метою визначення основних вимог до особистості поліцейського. Філософський діалектико-матеріалістичний підхід дозволив розглянути вимоги до особистості поліцейського, що сформувалися в умовах об'єктивної соціальної реальності, що постійно еволюціонує. Структурно-логічний метод застосовано для визначення основних напрямів удосконалення та оптимізації юридико-психологічних засад формування особистості поліцейського в умовах демократизації. У статті питання формування особистості поліцейського розглядаються крізь призму прав людини.

Метою статті є розкриття особливостей підготовки поліцейського у галузі прав людини в аспекті формування його особистості. Завданням є визначення характеристик особистості поліцейського, як захисника прав людини.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Центральними елементами поліцейської діяльності на основі прав людини в демократичних суспільствах є: особлива роль поліції з огляду на її монополію застосування сили; професіоналізм; вимога суворого дотримання закону;

внутрішня та зовнішня підзвітність; прозорість; і довірчі відносини з громадськістю (Fundamental rights-based police training , 2019: 45).

Механізм організаційно-правового забезпечення Національної поліцією України прав і свобод людини – це єдине, цілісно та якісно самостійне явище правової системи, яке є комплексом взаємопов'язаних і взаємодіючих передумов, засобів й умов, що створюють належні юридичні та фактичні можливості для повноцінного здійснення кожним своїх прав і свобод. (Коваленко, 2020: 85). Таким чином, під час підготовки поліцейських ключовий аспект формування особистості поліцейського становлять права людини.

Необхідно також враховувати, що чим вище рівень інтернаціоналізації злочинності, тим більш активною і всебічною повинна бути взаємодія держав у боротьбі з нею. У зв'язку з чим інтернаціоналізується поліцейська діяльність не тільки в основних світових державах, а й становить загальний напрям перетворень сучасних держав світу (Примак, 2013:199).

Україна, як учасниця Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) з 30 січня 1992 р. забезпечує також реалізацію стратегії поліцейської діяльності. В аспекті досліджуваної проблематики особливу увагу слід присвятити ключовим принципам демократичних основ поліцейської діяльності:

1. Цілі демократичної поліцейської діяльності: підтримувати суспільний спокій та закон; захищати та поважати основні права і свободи людини; запобігання та боротьба зі злочинністю; надавати допомогу та послуги для населення. Співробітники поліції забезпечують посилення реалізації принципу законності. Під час навчання слід сформувати переконання, що вони демонструють принцип законності в дії у своїй повсякденній роботі.

2. Підтримка верховенства права. Поліція повинна: діяти відповідно до внутрішнього законодавства та міжнародних правоохоронних стандартів, прийнятих державами-учасниками ОБСЄ; і демонструвати прихильність до верховенства права на практиці.

3. Поліцейська етика та права людини. Щоб заслужити довіру громадськості, поліція повинна дотримуватися кодексу професійної поведінки та демонструвати професіоналізм. Поліцейські повинні виконувати свої обов'язки відповідно до загальновизнаних стандартів у галузі прав людини. Захист і збереження життя повинні бути найвищим пріоритетом.

4. Підзвітність та прозорість поліції. Демократична поліцейська діяльність вимагає, щоб поліція була та вважала себе відповідальною перед: громадянами та їх представниками, державою і законом. Крім того, центральною ознакою демократичної поліції є розуміння того, що необхідне схвалення людей. Передумовами для отримання громадської підтримки є

забезпечення прозорості діяльності поліції і формування комунікації та взаєморозуміння з громадськістю, яку обслуговує та захищає поліція.

5. Питання організації та управління поліції. Держава зобов'язана створити структурне та управлінське середовище, яке дозволить поліції належно та ефективно впроваджувати положення верховенства права, внутрішнього та міжнародного права, а також міжнародні стандарти прав людини.

Прогрес у напрямку демократичної поліції досягається, коли є перехід «від підходу, орієнтованого на контроль, до підходу, орієнтованого на обслуговування», де головна турбота правоохоронних органів це запобігання злочинності (International Police Standards Guidebook on Democratic Policing, 2009:10-12).

Для запровадження демократичних основ поліцейської діяльності необхідно забезпечити підготовку правоохоронців на основі міжнародно-визнаних прав та свобод людини і громадянина у їх дійсному значенні без спотворень. Тому доречно переймати практику підготовки правоохоронців у державах-членах ЄС в аспекті курсів у галузі прав людини з метою належної ціннісної орієнтації та формування необхідних компетентностей поліцейського.

Агентство Європейського Союзу з основних прав розробило ряд рекомендацій з метою покращення підготовки поліцейського у галузі прав людини: «Навчання поліції на основі фундаментальних прав: посібник для інструкторів поліції» (далі — Посібник підготовки ЄС). Посібник підготовки ЄС враховує стандарти, що розроблені в межах ООН, Ради Європи та ОБСЄ, а також досвід держав-членів ЄС (Fundamental rights-based police training, 2019; Fundamental rights at Europe's southern sea borders, 2013).

Методологічні засади підготовки поліцейських розкрито в посібнику підготовки поліцейських в галузі прав людини, який розроблено в межах ООН ще 1997 р. Зокрема, акцентується увага на формуванні практичних навичок, педагогічній техніці з урахуванням аудиторії (Human Rights and Law Enforcement, 1997).

Як відзначає Управління Верховного комісара з прав людини (УВКПЛ) (2011), дослідження соціологів показали, що навчальні курси з прав людини, якщо вони проводяться ізольовано, мають обмежений ефект. Навчання має бути вбудовано в ширшу структурну та організаційну перспективу. Права людини мають бути визнані за допомогою внутрішніх процесів прийняття рішень, таких як підбір персоналу, просування по службі, комунікаційні та інформаційні стратегії, функції управління та керівництва і дисциплінарні процедури. Безумовно, переважаюча в державі негативна практика, реалії сьогодення можуть підірвати цілі навчання з прав людини. Якщо навчання

використовується в тандемі з іншими структурними заходами в організаційній культурі, вплив буде набагато більшим.

Поліцейський повинен розуміти сутність прав людини та свої обов'язки щодо їх забезпечення, ознайомитися з розвитком прав людини, а також з найважливішими міжнародними документами у цій галузі та міжнародними механізмами їх захисту. Саме посібник підготовки ЄС акумулював найважливіші аспекти з цих питань та складається з шести модулів, які стосуються ключових елементів щодо прав людини та діяльності поліції: основи прав людини; поліцейська діяльність крізь призму прав людини; аналіз прав людини – зобов'язання поважати і захищати; заборона катувань і нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; різноманітність, рівність і недискримінація; «забезпечення прав людини поліцейських» (Fundamental rights-based police training, 2019:15). У посібнику підготовки поліцейських в межах ООН враховано стандарти в галузі прав людини та стандартів правоохоронної діяльності. У межах посібника передбачено наступні напрямки підготовки: стандарти прав людини, що є важливим у поліцейській діяльності; впровадження стандартів через формування практичних навичок; формування поваги до людської гідності та фундаментальних прав та свобод людини та ін. (Human Rights and Law Enforcement, 1997).

Для кращого усвідомлення взаємодії поліцейського з громадянами важливо проводити індивідуальні опитування. Наприклад, Поліцейська академія Швеції використовує індивідуальні інтерв'ю як більш інтенсивний підхід до підвищення обізнаності про роль поліції. Інтерв'ю проводяться з людьми, які мали досвід роботи з поліцією, висвітлюючи те, як інші сприймають взаємодію поліції з людьми. Це також допомагає поліції обміркувати свою роль та побачити її вплив на громадськість.

Корисним вбачається з точки зору експертів ЄС, визначення структури нацистської поліції в порівнянні з поліцейськими структурами в демократичному суспільстві. Для цього поліцейський повинен розвивати усвідомлення того, як необмежена влада в державних інституціях може загрожувати правам людини, досліджуючи широкі повноваження нацистської поліції; усвідомлювати механізми дискримінації, позбавлення прав; оцінити, подумати про поточні сфери напруженості поліції з правами людини.

Відповідно стандартам в межах ЄС при підготовці правоохоронця необхідно розвивати та поглиблювати розуміння ролі поліції у дотриманні прав людини. Лише розуміючи зміст та значення прав людини правоохоронець може правильно визначати аспекти, які відрізняють виправдане втручання від порушення прав людини та визначати дії, які поліція повинна вжити для захисту

прав людини у кожному випадку (Fundamental rights-based police training, 2019:70).

Моделювання ситуацій, використання методу «кейсів» є важливим для формування відповідних компетентностей. Наприклад, в Австрійській поліцейській академії використовують сценарне навчання, щоб допомогти учасникам засвоїти принцип пропорційності. Учасники розігрують ситуацію, а потім розмірковують про свою здатність застосовувати стандарти прав людини на практиці, особливо принцип пропорційності, відповідно до ролі поліцейських як захисників прав людини.

Усе це дозволяє сформуванню розуміння принципу пропорційності в сфері прав людини, розуміти зміст та сутність прав людини, і співставляти їх з роллю поліції в демократичному суспільстві. Також це дозволяє сформуванню професійну ідентичність як умову самореалізації поліцейського у професійній діяльності. Таке обговорення вчить цінувати використання зворотного зв'язку та особистої рефлексії як постійного інструменту навчання у професійному середовищі, що призводить до більш усвідомленого сприйняття власних мотивів дій та реакції, до формування вміння розглядати ситуацію багатоаспектно і переживати її з різних позицій (як злочинець, як потерпілий).

Заборона катувань виступає важливим аспектом підготовки поліцейського в умовах демократизації. Як відзначається в посібнику з прав людини розробленому в межах Ради Європи, працівники поліції при виконанні своїх обов'язків повинні поважати та захищати людську гідність та відстоювати права людей. У силу характеру обов'язків працівники поліції іноді змушені застосовувати силу під час виконання своїх службових обов'язків. Це може відбуватися в різних контекстах: наприклад, під час арешту особи, яка застосовує силу; при необхідності захистити себе або інших; або з метою запобігання вчиненню злочину. Надзвичайно важливо, щоб будь-яке застосування сили поліцією було в межах допустимості з урахуванням обставин вчиненого правопорушення та на підставі закону і в межах визначених законом. Це важливо, як для забезпечення дотримання закону, так і щодо формування довіри населення до поліції (Murdoch, Roche, 2013:25).

У праці за загальною редакцією Є. Крапивіна порушується ряд актуальних проблем, як у сфері законодавства, так і практичної діяльності поліції щодо катувань за 2016 р. Зокрема, згадуються проблеми мотивації поліцейських, зазначаючи, що фізичне насильство, під час досудового розслідування більшою мірою було зумовлено постійним навантаженням та необхідністю напруження показників ефективності своєї роботи. Тобто, мотиви дій, що підпадають під катування не відповідають мотиву спонукання зізнатися в злочині завідомо невинного. Таким чином звертається увага на

проблеми в організації умов роботи поліцейського та вимог щодо його показників (Крапивін та ін, 2017:98-99).

Безумовно, рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) доводять наявність в Україні проблеми у сфері порушення прав фізичної недоторканності особи, катування та жорстокого поводження та ін. Хоча аналіз судової практики ЄСПЛ не є предметом дослідження даної статті, однак слід зробити кілька акцентів в аспекті підготовки поліцейських та особливостей підбору рішень ЄСПЛ для навчання та застосування методу «кейсів». Перш за все, важливо зауважити, що не усі справи щодо порушення ст. 3 «Заборона катувань» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) стосуються безпосереднього порушення прав людини поліцейськими, оскільки не тільки вони відносяться до категорії осіб, дії яких можуть підпадати під цю статтю. Крім того, часто до порушення ст. 3 призводять обставини, які не завжди залежать від правоохоронців. Так, серйозна нестача місця у тюремній камері є важливим фактором, який слід враховувати для встановлення того, чи описані умови утримання є «принижуючими» з точки зору статті 3 (справи «Мельник проти України» (№ 72286/01, 28 березня 2006 р.) та «Сукачов проти України» (№ 14057/17, 30 січня 2020 р.). Наприклад, у Рішенні по справі «Діхтяг та інші проти України» від 18 листопада 2021 р. (Case of Dikhtyar and others v. Ukraine) йдеться про відсутність свіжого повітря, запліснявіла або брудна камера, зараження камери комахами/гризунами, відсутність або неналежні гігієнічні засоби тощо. Слід зауважити, що забезпечити відповідні умови утримання у тюремній камері це обов'язок держави.

Статистику з порушень прав людини слід розглядати за змістом відповідних справ і розбирати кожну окремо. Подібні справи повинні розглядатися в межах підготовки правоохоронців задля правильного розуміння діянь, що є порушенням ст. 3 Конвенції. Однак особливу увагу слід звернути на такі справи як Справа Бойко та інші проти України (Заяви № 24753/1317, червень 2021 р. (Case of Boyko and others v. UKRAINE nos. 24753/1317) щодо жорстокого поводження із заявником з боку працівників правоохоронних органів та непроведення ефективного розслідування щодо цього факту. Отже, слід уникати невиправданих узагальнень щодо порушення ст. 3 Конвенції і розглядати справи шляхом глибокого аналізу діяльності поліцейських.

У посібнику підготовки поліцейських, що розроблений в межах Ради Європи відзначається, що зростання завдань, що покладаються на поліцейських, безпосередньо викликані підвищеними очікуваннями членів громади, що поліцейська діяльність відображатиме певні фундаментальні цінності та ключові принципи. Такі цінності та принципи закріплено в Європейській конвенції з

прав людини. Водночас, зростання значимості європейських стандартів прав людини та очікувань від поліції належного їх захисту не повинно розглядатися як загроза поліцейській службі. Впровадження демократичного підходу у поліцейську діяльність допоможе підтримувати продуктивні відносини між поліцією та громадою. Поняття позитивних зобов'язань, наприклад, накладає на поліцію підвищені обов'язки щодо захисту жертв від експлуатації; підвищена нетерпимість до жорстокого поводження з боку працівників поліції та більша готовність називати певне жорстоке поводження «катуванням» також сприяє як професіоналізму, так і розумінню важливості верховенства права в поліцейській діяльності (Murdoch, Roche, 2013:22).

Крім того, не слід упускати з поля зору аспект професійної ідентичності поліцейського, як складову характеристику особистості, яка з поміж іншого проявляється в усвідомленості належності до поліцейської спільноти. Саме професійна ідентичність може стримувати поліцейського від повідомлення про надмірне застосування сили, корупційні та інші порушення своїх колег. Тому важливим є колективне обговорення реальних ситуацій для формування ідентичності групи поліцейських на спільних цінностях – цінностях прав та свобод людини.

Ще один аспект на який варто звернути увагу – різноманітність, багатокультурність суспільства. Як наслідок посилення глобальних контактів і взаємодій у всіх сферах, і зокрема міграції, все більш різноманітний спосіб життя та культурні практики співіснують у кожній державі. При підготовці поліцейських слід досліджувати проблеми, пов'язані з свідомими та несвідомими упередженнями та їх впливом на безпечне навчальне середовище. В аспекті формування особистості поліцейського необхідно сформулювати наступне ставлення до багатокультурності: посилити емпатію до інших, зокрема до груп меншин, усвідомлення різноманітності як реальності у сучасному суспільстві та визнати необхідність конструктивного вирішення цього питання (Fundamental rights-based police training, 2019:134).

Ставлення з повагою до багатокультурності не слід ототожнювати з толерантністю як загальною характеристикою особистості поліцейського. Відсутність упереджень на основі багатокультурності є складовою толерантності. О. Рівчаченко зазначає, що основними психологічними складовими толерантності особистості поліцейського є: врівноваженість, стриманість у конфліктних ситуаціях, емоційна стійкість і витривалість до фрустраційних впливів, середній рівень тривожності, низький рівень агресивності, ворожості, високий рівень емпатії, комунікативності, прийняття себе та інших, готовність до контактів з іншими, товариськість, гнучкість у спілкуванні, відкритість, гнучкість мислення, готовність до перегляду власної

точки зору та прийняття позиції іншого та ін. Толерантність розглядається як набута властивість, як результат виховання (Рівчаченко, 2019:111, 113). Взагалі слід підтримати використання саме інтерактивних засобів навчання з метою формування толерантності, який досліджує О. Рівчаченко. Поліцейський демократичного суспільства повинен розмірковувати про власні свідомі та несвідомі упередження, обговорювати питання різноманітності, ідентичності та роботи поліції в поліцейському середовищі.

Наступний аспект на який варто звернути особливу увагу — це принципи рівності та недискримінації. Принцип рівності та недискримінації займає центральне місце у сфері прав людини. Сам принцип недискримінації відображає важливу європейську цінність. Даний принцип знайшов одержав своє закріплення в статті 14 Європейської конвенції з прав людини (Murdoch, Roche, 2013:20).

Повне розуміння того, як аналізувати ситуації з точки зору недискримінації, має бути частиною основних навичок офіцерів поліції. Таке розуміння призведе до кращої та ефективнішої роботи поліції та допоможе уникнути дискримінаційної поведінки та скарг. На наше глибоке переконання, вбачається практично неможливим формування таких якостей особистості поліцейського як недискримінація у середовищі де сам правоохоронець підпадає під дискримінацію за будь-якими ознаками.

Поліцейський повинен знати характеристики принципів рівності та недискримінації, розібратися та усвідомити сутність дискримінаційного етнічного профілювання та його негативний вплив на групи меншин та на ефективну поліцейську діяльність. Поліцейський повинен вміти відрізнати дискримінаційне етнічне профілювання від законної поліцейської методики профілювання. Крім того, в посібнику з підготовки працівників поліції в галузі прав людини, що розроблених в межах ООН відзначається, що поліцейський повинен вміти відрізнати певні спеціальні заходи, що застосовуються до певної групи осіб від дискримінації. Так, не вважається дискримінаційним застосування спеціальних заходів до вразливих категорій осіб: жінок (у тому числі вагітних), дітей та неповнолітніх, осіб з інвалідністю, хворих, людей похилого віку, інших груп, які потребують особливого ставлення відповідно до міжнародних стандартів прав людини (Human Rights and Law Enforcement, 2002:55).

Тема прав людини поліцейських є важливим елементом у навчанні, який зустрічається майже на кожному курсі з прав людини, що розробляється в межах ЄС, Ради Європи та ООН. Працівники поліції повинні розуміти користь прав людини не лише для інших, а й для них самих. Все це дозволяє сформулювати на базі професійної ідентичності одночасно й ідентичність із особами, на захист

прав та свобод яких направлена його професійна діяльність. Зникає чи принаймні зменшується відчуття відчуженості від суспільства.

Отже, в результаті навчання за стандартами ЄС, Ради Європи та ООН поліцейський повинен засвоїти та глибоко усвідомити сутність прав та свобод людини, сформувати внутрішні якісні характеристики особистості. Поліцейський повинен вміти аналізувати, з точки зору прав людини конкретні ситуації, пов'язані з роботою поліції. Цей структурований покроковий підхід спрощує аналіз потенційних порушень прав людини. Практика такого аналізу прав людини є наріжним каменем поліцейської діяльності, заснований на правах людини. Щоб допомогти прояснити актуальність прав людини вслід знайти учасників курсів із тематичними дослідженнями, отриманими з роботи міжнародних органів з прав людини, зокрема ЄСПЛ. При цьому, не слід обмежуватися справами щодо запобігання катуванням, а також вивчити практику з усіх прав, що захищаються Конвенцією 1950 р.

Отже, в підготовці правоохоронця демократичної держави слід враховувати не тільки знання та вміння, а й ставлення до прав людини. Таким чином забезпечується підготовка поліцейського, як особистості, яка поважає та захищає права та свободи людини.

Висновки. З урахуванням проведеного дослідження слід підсумувати наступне:

1. Підготовка поліцейського у сфері прав людини повинна бути комплексною і не обмежуватися одним спеціалізованим курсом/ навчальною дисципліною, а впроваджуватися системно.

2. Слід відійти у навчанні від політики приховування фактів порушення прав людини поліцією та запровадити політику прозорості, відкритості та вирішення проблемних питань у сфері забезпечення прав людини поліцейськими. Все це дозволить модернізувати не тільки систему освіти поліцейських, а й сприятиме подальшій демократизації суспільства та інтеграції України до ЄС. Необхідно пропрацювати в межах навчання як негативний так і позитивний досвід нашої держави, у тому числі у сфері недопущення катувань.

3. Оскільки охорона та захист прав та свобод людини виступають в якості ключових обов'язків поліцейського, то характеристики особистості поліцейського в аспекті прав людини виступають в якості ключових. Ці характеристики проявляються у його ставленні до прав людини, ставленні до людей при здійсненні професійної діяльності і в повсякденному спілкуванні.

4. Основними характеристиками особистості поліцейського як захисника прав людини є: ставлення до забезпечення прав людини як основи та головної мети поліцейської діяльності; визнання права людини елементарною частиною повсякденної роботи поліції; уникання ворожості, презирства та

цинізму; нетерпимість до катувань і нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; відчувати цінність різноманітності (індивідуальності кожного); неприпустимість порушення прав навіть правопорушників, визнання за правопорушниками прав та свобод людини навіть у ситуаціях конфлікту та стресу; толерантне ставлення до вразливих або складних для спілкування груп; комунікативність; конструктивність при вирішенні питань різноманітності та боротьби з дискримінацією; надання більшої прихильності та переваги поліцейській діяльності, яка враховує рівність, багатокультурність; поглиблене розуміння прав меншин; визнання і усвідомлення себе частиною системи прав людини, а не її опонентом; відкритість; здатність до оцінки та взаємодія з зовнішніми зацікавленими сторонами, включаючи громади та моніторингові установи; відкритість до роздумів; готовність вчитися на помилках; готовність реагувати на критику та ін.

Література

1. Бондаренко В. В., Худякова Н. Ю., Давигора Ю. І. Практичні аспекти формування професійної компетентності працівників патрульної поліції. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2020. Вип. 5 (125) 20. С. 29–35. DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.5(125).05
2. Коваленко, В. Механізм захисту прав і свобод людини в діяльності Національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 19, 1 (Чер 2020), 81-87. DOI:<https://doi.org/10.33270/04201901.81>.
3. Права людини в діяльності української поліції – 2016. Науково-практичне видання / Упоряд. та ред. Крапивін Є. О. К. : Софія-А, 2017 р. 304 с.
4. Права людини в діяльності української поліції – 2017. Загальний огляд / За заг. ред. Крапивіна Є. О. К. : Софія-А, 2018 р. 36 с.
5. Примак В. П. Особливості підготовки поліцейських кадрів країн євросоюзу в другій половині XX – початку XXI століття. *Збірник наукових праць хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна»*, №1(7). 2013. С. 199-202.
6. Рівчаченко О. А. Формування комунікативної толерантності в поліцейських Національної поліції України за допомогою інтерактивних засобів навчання. *Юридична психологія*. 2019. № 2 (25). С. 109-116. doi:<https://doi.org/10.33270/03192502.109>
7. Сокурєнко, В. В. Окремі питання формування особистості сучасного поліцейського. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. наук.-

практ. конф. (м. Харків, 27 берез. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 225-227.

8. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції / С.В. Албул, О.Т. Ніколаєв, О.І. Тьорло, Ю.Р. Йосипів та ін. Одеса; Львів: ОДУВС; ЛьвДУВС, 2018. 480 с.

9. Тактико-спеціальна підготовка: навч. посіб. / О.Г. Комісаров, А.О. Собакарь, Е.Ю. Соболев, О.С. Юнін та ін.; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 277 с.

10. Fundamental rights at Europe's southern sea borders. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 160 p. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fundamental-rights-europes-southern-sea-borders-jul-13_en.pdf

11. Fundamental rights-based police training: A manual for police trainers. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. 206 p. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-fundamental-rights-based-police-training-re-edition_en.pdf

12. Human Rights and Law Enforcement: a manual on Human Rights training for the Police. United Nations New York and Geneva, 1997. 238 p.

13. Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police. United Nations: New York and Geneva, 2002. 216 p.

14. International Police Standards Guidebook on Democratic Policing. OSCE. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF). 2009. 43 p. URL: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/OSCE.pdf>

15. Murdoch J. Roche R. The European convention on human rights and policing: a handbook for police officers and other law enforcement officials. Council of Europe Publishing. 2013. 154 p.

16. Police education and training systems in the OSCE region / Authors: Khatia Dekanoidze, Madlen Khelashvili. Kyiv, 2018. 164 pp.

References

1. Bondarenko V. V., Khudiakova N. Yu., Davyhora Yu. I. (2020) *Praktychni aspekty formuvannia profesiinoi kompetentnosti pratsivnykiv patrolnoi politzii*. [Practical aspects of forming the professional competence of the Patrol Police Officers.] *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. 2020. Vyp. 5 (125) 20. S. 29–35. DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.5(125).05 [in Ukrainian].

2. Kovalenko, V. (2020) *Mekhanizm zakhystu prav i svobod liudyny v diialnosti Natsionalnoi politzii Ukrainy* [The mechanism of protection of human rights and freedoms in the activities of the National Police of Ukraine]. Yurydychnyi

chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. 19, 1 (Cherven 2020). S. 81-87. DOI:<https://doi.org/10.33270/04201901.81>. [in Ukrainian].

3. Prava liudyny v diialnosti ukrainskoi politsii – 2016 [Human rights in the activities of the Ukrainian police – 2016]. Naukovo-praktychne vydannia / Uporiad. ta red. Krapyvin Ye. O. K. : Sofiia-A, 2017 r. 304 s. [in Ukrainian].

4. Prava liudyny v diialnosti ukrainskoi politsii – 2017 [Human rights in the activities of the Ukrainian police – 2017]. Zahalnyi ohliad / Za zah. red. Krapyvina Ye. O. K. : Sofiia-A, 2018 r. 36 s. [in Ukrainian].

5. Prymak V. P. (2013) Osoblyvosti pidhotovky politseiskyykh kadriv krain yevrosoiuzu v druhii polovyni XX – pochatku XXI stolittia [Features of police training of EU countries in the second half of XX - early XXI century]. Zbirnyk naukovykh prats khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii universytetu «Ukraina», №1(7). 2013. S. 199-202. [in Ukrainian].

6. Rivchachenko O. A. (2019) Formuvannia komunikatyvnoi tolerantnosti v politseiskyykh Natsionalnoi politsii Ukrainy za dopomohoiu interaktyvnykh zasobiv navchannia [Formation the Communicative Tolerance of the Policemen in the National Police of Ukraine through the Interactive Learning Tools]. Yurydychna psykholohiia. 2019. № 2 (25). S. 109-116. doi:<https://doi.org/10.33270/03192502.109> [in Ukrainian].

7. Sokurenko, V. V. (2020) Okremi pytannia formuvannia osobystosti suchasnoho politseiskoho [Some issues of forming the personality of a modern policeman]. Psykholohichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy : tezy dop. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 27 berez. 2020 r.) / MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 2020. S. 225-227. [in Ukrainian].

8. Taktyko-spetsialna pidhotovka pratsivnykiv Natsionalnoi politsii [Tactical and special training of the National Police]. / S.V. Albul, O.T. Nikolaiev, O.I. Torlo, Yu.R. Yosypiv ta in. Odesa; Lviv: ODUVS; LvDUVS, 2018. 480 s. [in Ukrainian].

9. Taktyko-spetsialna pidhotovka [Tactical and special training]: navch. posib. / O.H. Komisarov, A.O. Sobakar, E.Iu. Sobol, O.S. Yunin ta in.; Dnipropetrovskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. Dnipro: DDUVS, 2017. 277 s. [in Ukrainian].

10. Fundamental rights at Europe's southern sea borders. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 160 p. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fundamental-rights-europes-southern-sea-borders-jul-13_en.pdf [In English].

11. Fundamental rights-based police training: A manual for police trainers. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. 206 p. URL:

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-fundamental-rights-based-police-training-re-edition_en.pdf [In English].

12. [Human Rights and Law Enforcement: a manual on Human Rights training for the Police. United Nations New York and Geneva, 1997. 238 p. \[In English\].](#)

13. [Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police. United Nations: New York and Geneva, 2002. 216 p. \[In English\].](#)

14. International Police Standards Guidebook on Democratic Policing. OSCE. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF). 2009. 43 p. URL: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/OSCE.pdf> [In English].

15. [Murdoch J. Roche R. The European convention on human rights and policing: a handbook for police officers and other law enforcement officials. Council of Europe Publishing. 2013. 154 p. \[In English\].](#)

16. Dekanoidze K., Khelashvili M. Police education and training systems in the OSCE region. Kyiv, 2018. 164 pp. [In English].

Shvets D.V., Rastorguyeva N. O.

Human rights and police training in the aspect of personality formation

The article examines the issue of police training in the aspect of personality formation through the lens of human rights. Attention to the fact of successful further universally recognized implementation of human rights standards, the building of a legal, democratic state is drawn to reconsider the training of police officers in terms of human rights and freedoms is necessary.

The purpose of the study is to reveal the features of police training in the field of human rights in terms of shaping its personality. The task is to determine the characteristics of the police officer as a defender of human rights.

The study of the article is based on a systematic approach to the consideration of foreign experience in the field of teaching international standards of human rights and freedoms with the definition of the basic requirements for the identity of the police officer. The philosophical dialectical materialist approach allowed us to consider the requirements to the police officer's personality, formed under objective social reality conditions, which is constantly evolving. The structural-logical method to determine the main directions of improvement and legal psychological principles optimization of police officer's personality formation under conditions of modernization is used.

Based on foreign and international experience (UN, Council of Europe and OSCE, as well as the experience of EU member states), the main topics in the field of human rights are identified as necessity to develop police skills and attitudes to ensure

human rights in their practice. The characteristic of the policeman's personality in the aspect of human rights is presented.

The importance of forming in the police influence it is concluded, to act on their own design, understanding, which should be based on the interpretation and understanding of personal and socio-cultural experience in the field of human rights and freedoms. It is necessary to work within the framework of training both negative and positive experience of our state, in particular in the field of torture prevention.

The training of a law enforcement officer requires not only knowledge and skills but also an attitude to human rights (reflection). Thus the training for the police officer as a person who respects and protects human rights and freedoms is provided.

As the protection and defense of human rights and freedoms are core responsibilities of the police, the characteristics of the police personality in terms of human rights are key. These characteristics are manifested in his attitude, attitude to people in carrying out professional activities.

Key words: *The identity of the policeman, The professional identity, Democratic Policing, rule of law, tolerance.*

Швець Дмитро Володимирович – перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України;

Расторгусва Наталія Олегівна – слухач магістратури факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ.